

Andres Sutt
Kliimaministeerium
Suur-Ameerika 1
15165 Tallinn

Teie 16.07.2025 nr 1-4/25/3271

Meie *kuupäev digitaalallkirjas* nr 1-3/123

Tööandjate ENMAK 2035 tagasiside

Austatud minister,

Olete kooskõlastusringile saatnud Energiamajanduse arengukava aastani 2035 eelnõu (ENMAK).

Tööandjate jaoks on ENMAK varasemates versioonides ja valitsuste energiapoliitilistes otsustes olnud eelkõige probleemiks otsuste arusaamatu põhjendatus ning energia lõpphinnaga mitteametamine. Oleme seisukohal, et energiamajanduse otsused, sh poliitilised otsused tuleks teha andmepõhiselt, läbipaistvalt ja lisaks varustuskindluse ning energiatõhususe suurendamisele tuleb suuremasse fookusesse võtta ka energia konkurentsivõimeline lõpphind äritarbijale.

Eesti Tööandjate Keskliidu liikmete hinnangul ongi uuendatud ENMAKis kõige positiivsem uuendus, et energiahinna konkurentsivõimelise taseme saavutamine on selgelt fookusesse võetud. Samas ei ole piisavalt põhistatud, et kirjeldatud meetmed selle eesmärgini ka viivad. Et konkurentsivõimelise hinna eesmärk saaks ka jõustatud, teeme ettepanekud:

- 1) Viia läbi elektrihinna modelleerimine või prognoos, et selgitada, milline strateegia või meetmed viiksid piisavalt stabiilse ja konkurentsivõimelise lõpphinnaga varustuskindluseni. Praegusel kujul on ENMAK veel liialt väärtuspõhine ja deklaratiivne ega sisenda kuigi palju kindlustunnet ei tootjale ega tarbijale. Hetkel on ENMAKi kinnitamiseks liiga vähe infot.
- 2) Taskukohasus kehtestada ka Eleringi varustuskindluse hindamise protsessi kohustuslikuks osaks. Sh tuleks edaspidi regulaarselt hinnata, milliste reservide ja tasudega varustuskindlust tagatakse, milline oli lõpp-tarbijale elektri koguhind, seejuures võrdluses Läänemere-äärsete riikide elektri lõpphinna struktuuriga.
- 3) Viia lõpuni elektrihinna diferentseerimine tööstustarbijate jaoks, kellele energiakomponent on konkurentsivõime seisukohast olulisema tähtsusega. Rõhutame, et äritarbija jaoks on olulised sisendid nii elekter, gaas kui vedelkütused.
- 4) Seista Euroopa institutsioonides selle eest, et ETS ja ETS2 ei tõrjuks kaasaegseid juhitavaid võimsusi turult välja, kuna vajame neid nii varustuskindluse tagamiseks kui sageduse hoidmiseks.

Järgnevalt esitan Eesti Tööstus- ja Energiaametliku Keskkonna- ja Energiaametliku töörühmast kogutud detailsema tagasiside, mida vajadusel oleme meeleldi valmis täpsustama:

1. Uuendatud ENMAKis on terve rida väga positiivseid muudatusi:
 - a. Tarbija vaatest peame ülioluliseks, et ENMAK on pannud fookuse ka energia taskukohasusele.
 - b. ENMAKis on tõdetud, et 100% taastuvelektri tootmisvõimsuse loomine aastaks 2030 pole realistlik. See võtab maha vajaduse ülemäära kiirustades ja riskides investimisotsuseid vastu võtta.
 - c. Juhitavate võimsuste fookust ja rolli on suurendatud. Samas on ikkagi ebaselge, kuidas õnnestub juhitavaid võimsusi piisavalt turule meelitada, kui neile planeeritakse arengukavas üsna väikest koormust, et oma investeering tagasi teenida.
 - d. Mitmekesisem meetmete plaan – täna, mil mitmel pool naaberriikides investeeritakse tootmisvõimsustesse ilma toetusteta, ei saa ka Eestis toetused olla ainus meede uute võimsuste investeeringute motiveerimiseks. Reguleerimise optimeerimine, turu avardamine, finantsinstrumentide pakkumine jmt planeerimine ENMAKis muudab sektori investori jaoks atraktiivsemaks ja muudab turupõhised toetusteta investeeringud realistlikumaks.
2. ENMAK peaks olema kooskõlas teiste seotud arengukavade ja õigusaktidega, nagu kliimaseadus, REKK 2030, Transpordi- ja liikuvuse arengukava 2021-2035, KPP2050, Eesti 2035, elektrituru seadus, taastuvenergia direktiiv jne. Selleks, et saavutada sisulist kooskõla, tuleb neid dokumente ka kooskõlas menetleda. ENMAK on hetkel nt valminud ennaktempos kliimaseadusega võrreldes ja terve rida muudatusi tehtud elektrituru seaduses, mida ei ole eelnevalt läbi arutatud riiklikus valdkondlikus arengukavas, milleks on ENMAK. Minimaalselt tuleb nende valikualternatiivide mõju analüüsida ENMAK-i mõjuhindangus ning seada sellest tulenevalt riigi poliitiline siht koos meetmetega. Mõned näited vastastikusest mõjust:
 - a. Veel sellel aastal tuleb Eestil esitada oma plaanid alternatiivkütuste valdkonnas. Kahjuks ENMAK jääb sellise valiku eelduste ja alternatiivide käsitlemisel sisutuks. Tegemist on läbi selle rakendamiseks vajaliku tegevuse Eesti energiatarbimist (eriti transpordis) ümberkujundava otsusega. Seda ei ole õige jätta 2035. aasta perspektiiviga dokumendis käsitlemata.
 - b. Veel on kehtiv Energiamaajanduse korralduse seaduse § 32¹ sätestatud riiklik taastuvenergia eesmärk. Sellised eesmärgid, kui nende püstitamine on vajalik, peaksid edaspidi tulenema samuti ENMAKist ning vastama SMART reeglile.
 - c. Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu materjalides on öeldud, et ENMAK on transpordisektori KHG vähendamise teekaart. Samas on ENMAK jätnud transpordi peatüki sisuga täitmata. Samaaegselt ei ole ENMAKist peetud energeetika valdkonna KHG vähendamise teekaardiks. Palume selgitada Kliimakindla majanduse seaduse ja ENMAKi seost (sealhulgas õiguslikku).
 - d. Arutelul on EL 2040 kliimaeesmärgid ning nende täitmiseks vajalikud meetmed, mille eelduseks on just transpordisektori ümberkujundamine vähese KHG jalajäljega sektoriks ning nimetada selle saavutamiseks vajalikud meetmed. Palume see seos ENMAKis luua ja analüüsida ka koosmõjus juba kehtiva ESR määruse mõjuga.
3. Uuendatud ENMAK ei ole endiselt analüütiliselt kõigist varustuskindluse kolmest aspektist valideeritud. Nimelt selgub ENMAK materjalidest, et energiatõhususe teekaartide uuring ja elektrihinna modelleerimise hange on alles pooleli. Hetkel ei tekita ENMAK planeeritavad tegevused veendumust, et need võimaldavad saavutada taskukohase energia eesmärki. Hindade mudeldamise uuring peaks ENMAKile andma selle sisendi, milliste tegevustega on võimalik parim tulemus saavutada. ENMAKi elektrihinnaeeldustes on kasutatud elektrihinna komponente, mis tunduvad juba arutatud võrgutasutõusude ja sagedusreservitasude valguses liiga tagasihoidlikud. Kuna selles olulises küsimuses

informeeritud otsuseks pole piisavalt infot, ei ole huvigruppidel hetkel võimalik ENMAKi kooskõlastada.

4. Endiselt on ENMAKis plaanis taastuenergia arendamine ennaktempos võrreldes Euroopa Liidu riikide keskmisega või rahvusvaheliselt kokkulepitud sihttasemega. See ambitsioon avaldub ka energia lõpphinnas.
5. Arengukava prioriteet on taastuenergia arendamine, mis eeldaks kogu energiamajanduse tervikkäsitlust elektri-, soojuse- ja transpordisektoris ning nende omavahelist mõjuanalüüsi, leidmaks optimaalse kogukulu ühiskonnale. Seda pole hetkel tehtud. Samuti on meie hinnangul puudu ülevaade riikidevahelisest dünaamikast.
6. Elektrisüsteemi ei käsitleta ühtse dünaamilise tervikuna, energia julgeolek, hind ja keskkonnamõju taotluslikud eesmärgid on püstitatud, kuid puudub nende täitmise mehhanism. Ilmastikust sõltuva taastuvelektri lisandumisega elektrivõrku lisanduvad kulud elektrisüsteemi tasakaalus hoidmiseks, samuti pingekvaliteedi probleemid ja toodangu prognoosivigadest tulenevad bilansi- ning reservivajadused. Kuna arengukava ei sisalda ühiskonnale kogukulu-tulu analüüsi, siis jääb kavandatud arenduste sotsiaalne- ja majanduslik põhjendatus selgusetuks.
7. Energiamajanduse turupõhine arendamine on suunana deklareeritud, kuid jääb segaseks, mida selle all mõeldud on. Arengukavas väidetakse, et jätkatakse toetuste abil taastuvelektri tootmist seni, kuni see vähendab elektri lõpphinda, kuid puudub elektri koguhinna arvutus. Meie tellitud uuringu andmetel taastuvelektri tootmise täiendav toetamine pigem tõstab elektri lõpphinda, aga pärsib ka kõigi teiste tootjate investeringuid. Maatuuleparkide 2 TWh aastatoodangu vähempakkumine on endiselt päevakorras, mis pole turupõhine lähenemine.
8. Siiski on küsimus, kuidas tagada stabiilset elektrihinda nii tootjale kui tarbijale ning kuidas tagada ka vastavad investeringud turu arengusse. Seejuures on vajalik paika saada ka hinnastamise loogika ning regulatiivne stabiilsus elektrienergia tootjatele. Regulatiivsed lahendused, juhitud võimsuste meetmed, energialiikide ja regioonide dünaamika vajaks ENMAKis terviklikumat käsitlust, et arengu plaan muutuks ustavamaks.
9. Loeme ENMAKist välja, et plaanis on asendada kohalik fossiilkütus imporditud fossiilkütusega, sest arengukavas planeeritud bio/taastuvgaasi tootmismahu 1 TWh saavutamine on vähetõenäoline. Gaasil töötavad tipujaamad peavad sõltuvalt ilmastikust katma ka põhikoormust. Eksitav on väita, et neid kasutatakse vaid väga lühiajaliselt tipukoormuste tundidel ja kütusena on piisavas koguses kohalikku biogaasi või vesinikku saadaval.
10. ENMAK 2035 ei käsitle regiooni – esmalt Läti, Leedu ja Soome – energeetika koostöökavasid ja projekte. Arengukava sedastus „Regiooni energiajulgeoleku suurendamine eeldab tihedat koostööd naaberliikmesriikidega, sh täiendavate elektri välisühenduste planeerimisel, gaasivõrgu arendamisel ning seoses kriisi- ja ohuvalmidusega“ (p 1, lk 5) ei sisalda sellekohaste tegevuste eelduse loomist ega tegevusi. Samuti on viidatud, et plaanis on regulatsioone ühtlustada ja koostööd teha turu ühtlustamiseks regioonis. Eeldame, et vastavad tegevuskavad tekivad edaspidi.
11. Arengukava ei käsitle elektri ja gaasi hinnastruktuuri paratamatuid muutusi. Elektri hinnas muutub vähemoluliseks tarbitud energiakogus, tõuseb võimsustasu – kulu võimsuse olemasolu ja kättesaadavuse eest. Hajatootmine lokaalse tarbimise katteks ja tarbija/tootja otseliinide kasutus vähendab elektrivõrgus edastatavaid energiakoguseid, kuid elektrivõrgu valmidus tagada lepingupartnerile kokkulepitud võimsus jääb. Peame positiivseks plaaniks koormuste andmepõhist kaardistamist ja paindlikkuse suurendamist võrgusüsteemis.
12. Turumahtude prognooside lähteandmeid pole selgitatud, prognoosid on suure kõikumisega - elektritarbimine aastal 2035 10,9-12,2 TWh (p 3, lk 9), gaasitarbimine 2,3- 5,1 TWh (p 4, lk 13).
13. Arengukava eeldab lisakoormust kaasatooa ETS-2 rakendumist 2027. aastal „... suurendab majanduslikku motivatsiooni vähese heitega lahendustesse investeerimiseks. Põhieesmärk on maksustada suure CO2 jalajäljega kütuseid ning läbi selle suunata transpordisektorit kasutama

- väiksema CO2 jalajäljega kütuseid“ (p 6, lk 17). See eesmärk ei toeta arengukava taskukohasuse eesmärki, ega pruugi toetada ka varustuskindlust.
14. Arengukava uus versioon määratleb riigipoolsed ülesanded kohalikele omavalitsustele ja suunised turuosalistele (lk 19, p 7). Tavatarbijatelt oodatakse energiasäästumeetmete rakendamist ja tarbimise juhtimisest. Vabaühendustelt sihtgruppide huvid ja riiklike vajaduste esindamist. Arendus- ja teadusorganisatsioonide, konsultatsiooni- ja planeerimisettevõtete roll on pakkuda analüütilist ja teaduslikku tuge teistele turuosalistele. Kahjuks ei käsitleta koostöömehhanismi eelduste ning motivatsioonipaketti ega sektori kestlikkust tagava tööjõu järelkasvu tagamise meetmeid.
 15. Välisühenduse vajadust ja hinnamõju peaks enne rahastusotsuseid samuti valideerima turu-, hinna ning varustuskindluse analüüs. Vastasel juhul võib tarbijale langeda põhjendamatult suur investeerimiskooormus. Hetkel sisalduvad Estlink 3 ja Est-Lat 4 arengukavas kindlas kõneviisis, aga need on kulukad projektid, mille lisandväärtust pole analüüsitud. Eleringi sisemised dokumendid või plaanid ei saa olla välisühenduste kavandamisel vääramatuks eelduseks, mida ei saa kahtluse alla seada. Elering ei kujunda riigi energiapoliitikat, vaid seda teeb Riigikogu. Seega ei saa ka Eleringi arengukavad või plaanid olla ENMAK-i eelduseks, vaid selle arutelu ja analüüsi objektiks. ENMAKis peab analüüsima muu hulgas suuremate põhivõrguettevõtte tegevusest sõltuvate muutujate alternatiivsete lahenduste mõju - riskimaandus instrumentide (FTR) kättesaadavus, uute ühenduste rajamine, sagedusreservi turu disain jmt. Need kõik on piiriülesed küsimused ning selle mõõtmega seotud riigi teadlikkus ja huvi tuleb põhjalikult riigi energeetika 2035 visioonidokumendis avada.
 16. Transpordisektori energiakasutus on ENMAK-is praegu liiga napp. Transpordis kasutatava energiakandjate käsitlemise edasiviivaks sisustamiseks on ENMAKisse mõistlik viia sisse sektorite ja kategooriate põhine mitmetasandiline lähenemine. Nt. mere, õhu-, raudtee-, maanteetransport. Suurimat energiakasutuse mahtu moodustavas maanteetranspordis on omakorda mõistlik võtta sõidukite täismassi kategooriatel põhinev lähenemine (Nt. kuni 3,5t, 3,5-12t, 12t+) ning analüüsida energiakasutuse suundumusi, vajadust ja visiooni nendes kategooriates. Nendes kategooriates on kardinaalselt erinevad katsumused, riiklikud huvid ja sellest tulenevad võimalikud meetmed.
 17. ENMAKis on eeldatud, et nõudlust rohe-energia järele suurendab mh transpordi elektrifitseerimine. Paraku ei ole ENMAKis viidatud töös “Elektromobiilsusele üleminekuks vajaliku laadimistaristu investeringute, kulude ja tasuvuse analüüs” lõigus 8.2. “Barjäärid elektromobiilsuse suurendamiseks korterelamute juures” esitatud asjakohases mahus meetmeid laadimistaristu arendamiseks kortermajade piirkondades, mis võimaldaks soodsa hinnaga elektriautode laadimist (mis on peamine elektriautode hinnaeelis sisepõlemismootoriga autode ees). Samuti pole antud töö analüüsinud taksode, kullerite ja teiste ettevõtete soodsa laadimisvõimalusega ja suure koormusega sõidupargi elektritranspordile üleviimist 2035 aastaks. See muudab elektrifitseerimise rolli ulatuse küsitavaks.
 18. Väga küsitav on vesiniku roll ENMAKis. Arengukava rakendamisel lähtutakse järgmisest: eeldus 8. “Rohevesiniku tootmisele ja kasutusele võtule tuleb luua eeltingimused.” Vesinikule ei ole Eesti transpordisektoris reaalseid tarbijaid ja selle perspektiiv globaalselt on kahanemas (alla 1% maht müüdavate elektriautode suhtes, paljusid vesinikuprojektid maailmas on katkestatud) ning sellel puudub majanduslik sisu, mistõttu on alusetu ja põhjendamatu vesiniku prioritseerimine.

Kokkuvõttes on positiivne, et olete ENMAKi lisanud energiahinna konkurentsivõime fookuse, kuid endiselt on see andmepõhiselt sisustamata, st puudub prognoos või analüüs nende hinnatasemetega saavutamiseks vajalike strateegiate väljaselgitamiseks. Olemasoleva info pinnalt ei ole meil võimalik ENMAKit kooskõlastada.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Hando Sutter

Tegevjuht